

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรม的开รับ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของผู้ชมในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อรายการคุยคุ้ยข่าว” มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดการวิเคราะห์ผู้รับสารตามลักษณะทางประชากรศาสตร์
2. แนวคิดและทฤษฎีการเลือกสรรและการเปิดรับข่าวสาร
3. แนวคิดและทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ
4. ประเภทของรายการ Talk program
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการวิเคราะห์ผู้รับสารตามลักษณะทางประชากรศาสตร์

(Demographic Analysis of an Audience)

แนวคิดเกี่ยวกับประชากรศาสตร์

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ เป็นแนวทางหนึ่งของทฤษฎีเกี่ยวกับผู้รับสาร เนื่องจากในกระบวนการสื่อสารของมนุษย์นั้น มีองค์ประกอบที่เป็นมนุษย์เกี่ยวข้องอยู่ 2 ฝ่าย คือ ผู้ส่งสารฝ่ายหนึ่ง และผู้รับสารอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ส่งสารส่งสารออกไปแล้วมีผู้รับสาร

ปรมะ ทัศเวทิน (2546, น. 111-118) กล่าวว่าผู้รับสารแต่ละคนมีคุณลักษณะเฉพาะตัวของตน เช่น อายุ เพศ บุคลิกภาพ สติปัญญา ทักษะและประสบการณ์ เป็นต้น คุณสมบัติเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อผู้รับสารในการทำการสื่อสาร ดังนั้นวิธีการที่ดีที่สุดในการวิเคราะห์ผู้รับสารที่ประกอบไปด้วยคนจำนวนมากมายก็คือ การจำแนกผู้รับสารออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ (Demographic Characteristic) ซึ่งมีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. อายุ อายุของผู้รับสารเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ที่ทำให้คนมีความแตกต่างกัน ในเรื่องพฤติกรรมและความคิด โดยทั่วไปคนที่มีอายุน้อย มักจะมีความคิดเสรีนิยม มองโลกในแง่ดี และพร้อมเปิดรับสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่ายกว่าคนที่มีอายุมาก ที่มักจะมีความคิดอนุรักษนิยม ยึดถืออุดมการณ์

และมองโลกในแง่ร้าย ซึ่งสาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากคนอายุมากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมากกว่า เคยผ่านอุปสรรค และปัญหาต่าง ๆ มากมาย และมีผลประโยชน์ในสังคมมากกว่าคนที่อายุน้อย นอกจากความแตกต่างในเรื่องความคิดแล้ว ยังพบว่าความแตกต่างของความยากง่ายในการถูกชักจูงใจ โดยคนที่อายุน้อยจะสามารถถูกชักจูงได้ง่ายกว่า นอกจากนั้นลักษณะการใช้สื่อมวลชนก็ต่างกัน คนที่มีอายุมากมักจะฟังรายการที่หนัก ๆ ไม่ค่อยฟังดนตรีสมัยใหม่

2. เพศ จากการวิจัยทางจิตวิทยาหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด ค่านิยมและทัศนคติ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของคนสองเพศไว้ต่างกัน ผู้หญิงมักจะเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหวและจะถูกชักจูงได้ง่ายกว่าผู้ชาย และผู้ชายก็มักจะมีเหตุผลมากกว่าผู้หญิง ส่วนในด้านพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ผู้หญิงจะมีเวลาในการเปิดรับสื่อมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงจะมีเวลาอยู่บ้านมากกว่าผู้ชายมักจะใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำงาน ทำให้ผู้หญิงสามารถที่จะรับฟังรายการวิทยุได้มากกว่า แต่มักจะใช้เพื่อความผ่อนคลาย หรือฟังสาระความรู้ต่าง ๆ ที่สอดแทรกในรายการ แต่เนื่องจากผู้ชายมีเวลาในการรับฟังน้อยกว่าก็มักฟังข่าวสารที่มีเนื้อหาหนัก ๆ เช่น ข่าวสารด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือกีฬา เป็นต้น

3. การศึกษา ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร ดังนั้นคนที่ได้รับการศึกษาในระดับ ยุคสมัย ระบบการศึกษา และสาขาที่แตกต่างกัน ย่อมมีความรู้สึกรู้จักคิด อุดมการณ์ และความต้องการที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นยังพบว่า ระดับการศึกษาของผู้รับสารมีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อ และระดับความรู้ด้านข้อมูลข่าวสารของบุคคล คนที่มีการศึกษาสูง ความรู้ดีจะเป็นคนที่มีความรอบรู้ในหลาย ๆ เรื่อง และมักจะใช้สื่อในการเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเอง เช่น การเปิดรับฟังรายการวิทยุ เพื่อต้องการข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ไม่ว่าจะเป็นข่าวสารความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมือง เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือการนำเอาความรู้นั้นไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ และภูมิหลังครอบครัว มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้รับสารและสาร เพราะคนที่มีสถานะทางสังคม และเศรษฐกิจที่ต่างกัน จะมีวัฒนธรรมและประสบการณ์ ทัศนคติ ค่านิยม และเป้าหมายที่ต่างกัน คนที่มีพื้นฐานทางครอบครัวที่ต่างกัน ย่อมมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมที่ต่างกัน ส่วนในเรื่องอาชีพนั้น คนที่มีอาชีพต่างกันย่อมมองโลก มีแนวความคิด อุดมการณ์ ค่านิยมต่อสิ่งต่าง ๆ ความต้องการในข่าวสารความรู้ที่แตกต่างกันไป ในเรื่องของรายได้ที่ต่างกันทำให้คนมีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน ผู้ที่มีรายได้สูงมักจะใช้สื่อมวลชนมากและ

มักจะใช้สื่อมวลชนเพื่อแสวงหาข่าวสารหรือเรื่องราวหนัก ๆ เช่น อ่าน ดู หรือฟังเรื่องการเมือง ปัญหาสังคม และเศรษฐกิจ เป็นต้น

การศึกษากลุ่มผู้ชมในเขตกรุงเทพมหานครที่รับชมรายการคุยคุ้ยข่าว จึงต้องจัดแบ่งเป็นกลุ่มตามแนวคิดลักษณะทางประชากรศาสตร์และจากแนวคิดดังกล่าว ผู้ชมรายการคุยคุ้ยข่าว ที่มี เพศ อาชีพ การศึกษา และรายได้ที่แตกต่างกันจะมีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมการเปิดรับ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจหรือไม่ อย่างไร

แนวคิดและทฤษฎีการเลือกสรรและการเปิดรับข่าวสาร

แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกสรรข่าวสาร (Selective Exposure)

พีระ จิระโสภณ (2529, น. 624-625)กล่าวว่ากระบวนการเลือกสรรของผู้รับสารเป็นตัวกำหนดความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการสื่อสารไปยังผู้รับสาร เนื่องจากผู้รับสารแต่ละคนจะมีกระบวนการในการเลือกสรรข่าวสารที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ความต้องการ ความเชื่อ ทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด ฯลฯ ดังนั้นกระบวนการการเลือกสรรจึงเปรียบเสมือนเครื่องกรอง (Filter) ข่าวสาร ในการรับรู้ของมนุษย์ประกอบไปด้วยการกลั่นกรอง 3 ชั้น ดังนี้ คือ

1. การเปิดรับหรือเลือกสนใจ (Selective exposure or Selective Attention) หมายถึง แนวโน้มที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจ หรือเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง โดยการเลือกเปิดรับข่าวสารนั้นมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องของหลายประการ ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ระดับการศึกษา วัย อาชีพ รายได้ ความเชื่อ อุดมการณ์ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ประสบการณ์ส่วนบุคคล ฯลฯ

2. การเลือกรับรู้หรือตีความ (Selective Perception or Selective Interpretation) เมื่อบุคคลเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใด ผู้รับสารแต่ละคนอาจจะตีความข่าวสารขึ้นได้ต่างกันที่ส่งผ่านสื่อมวลชนไม่ตรงกัน ผู้รับสารจะเลือกรับรู้และตีความหมาย ตามความเข้าใจของตัวเอง หรือตามทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความคาดหวัง แรงจูงใจ ตามสภาวะร่างกาย หรือสภาวะอารมณ์ในขณะนั้น เป็นต้น

3. การเลือกจดจำ (Selective Retention) บุคคลจะเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ ความเชื่อ ฯลฯ ของตน และมักจะลืมในส่วนที่ตนไม่สนใจ หรือเรื่องที่ขัดแย้งกับความคิดเห็นของตน และเลือกจดจำเนื้อหาสาระของข่าวสารที่ได้รับด้วย ดังนั้น

การเลือกจดจำเนื้อหาของสารที่ได้รับจึงเท่ากับเป็นการช่วยเสริมให้ทัศนคติหรือความเชื่อเดิมของผู้รับสารมีความมั่นคงยิ่งขึ้น และเปลี่ยนแปลงได้ยาก

วิลเบอร์ แชรรมม์ (Schramm, 1973, pp. 121-122) ได้ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับข่าวสาร ดังนี้

1. ประสบการณ์ ผู้รับสารย่อมมีประสบการณ์เกี่ยวกับข่าวสารแตกต่างกันไป ประสบการณ์จึงเป็นตัวแปรที่ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารที่เคยเห็นแตกต่างกัน
2. การประเมินสารประโยชน์ของข่าวสาร ผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารที่ต้องการเพื่อตอบสนองจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง การประเมินสารประโยชน์ของข่าวสารจึงช่วยให้ผู้รับสารได้เรียนรู้ว่าข่าวสารอย่างหนึ่งมีประโยชน์แตกต่างจากอีกอย่างหนึ่งด้วย จึงก่อให้เกิดพัฒนาการและปรับปรุงอุปนิสัย และรูปแบบการแสวงหาข่าวสาร
3. ภูมิหลังที่แตกต่างกัน เนื่องจากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะสนใจสิ่งที่ตนไม่เคยพบเห็นมาก่อน รวมทั้งสนใจในความแตกต่างหรือการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่ขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านวัตถุสิ่งของ หรือเรื่องราวต่าง ๆ
4. การศึกษาและสถานการณ์ทางสังคม เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นในตัวบุคคลและเป็นตัวชี้พฤติกรรมการสื่อสารของผู้นั้น ทั้งพฤติกรรมในการเลือกรับสื่อและเลือกเนื้อหาของข่าวสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาจะมีส่วนช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการอ่านและกระหายที่จะเพิ่มพูนด้วยการแสวงหาความรู้ให้กว้างขึ้น
5. ความสามารถในการรับสาร ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของคน จะมีส่วนสัมพันธ์กับความสามารถในการรับข่าวสารของบุคคล โดยสภาพร่างกายในที่นี้ หมายถึงสภาพร่างกายที่สมบูรณ์ ผู้รับสารที่มีอวัยวะของร่างกายที่ครบถ้วน จะมีความสามารถในการเปิดรับสารได้ดีกว่าของอีกคนหนึ่งที่ไม่ครบถ้วน การเปลี่ยนแปลงทางอายุที่สูงขึ้น ระยะเวลาที่ได้รับการศึกษา รวมทั้งการเจริญเติบโตทางความคิดย่อมมีความสัมพันธ์ทั้งทางบวก และทางลบต่อแนวโน้มจิตใจ
6. บุคลิกภาพ บุคลิกภาพของผู้รับสารแต่ละคนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้าวใจ และพฤติกรรมของผู้รับสารอีกต่อหนึ่ง ทำนองเดียวกับองค์ประกอบในเรื่องความสามารถของบุคคล มีหลักฐานทางการวิจัยที่แสดงว่าความนับถือตนเอง (Self Esteem) และความวิตกกังวล (Anxiety) ของบุคคลล้วนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับอิทธิพลทางสังคม กล่าวคือ ผู้ที่มีความวิตกกังวลหรือตื่นเต้นมักได้รับอิทธิพลทางสังคมง่าย และมีแนวโน้มที่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับค้นหาเพื่อที่จะได้หลีกเลี่ยงอิทธิพลจากสังคมนั่นเอง

7. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสารแต่ละคน เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ผู้รับสาร เข้าใจความหมายของสาร หรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายในข่าวสารของผู้รับ ถ้าผู้รับสารมีอารมณ์ปกติ มีความพร้อม มุ่งมั่น และมีสมาธิต่อข่าวนั้น สัมฤทธิผลทางการสื่อสาร จะมีมากกว่าผู้รับสารที่ไม่มีอารมณ์ร่วมกับข่าวสารนั้น นอกจากนี้เราจะสังเกตเห็นได้ว่า อารมณ์ ของผู้รับสารนั้น สามารถพิจารณาได้ทั้งความรู้สึกที่เกิดจากตัวผู้รับสารในขณะนั้นเอง และความรู้สึก หรือท่าทีที่มีอยู่ก่อนแล้วเกี่ยวกับข่าวสารนั้นด้วย

8. ทักษะคติ เป็นตัวแปรที่อยู่ระหว่างการรับและการตอบสนองต่อข่าวสารหรือสิ่งเร้า ต่าง ๆ ด้วยการแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้รับสารที่มีต่อข่าวสารแต่ละประเภทที่พบ กล่าวอีก นัยหนึ่งคือ เป็นคุณสมบัติหรือท่าทีที่ผู้รับสารแต่ละคนมีอยู่ก่อนที่จะรับข่าวสารอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งโดยปกติทักษะคติของผู้รับสารเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เมื่อทักษะคติเปลี่ยนแปลงไป การส่ง ข่าวสารหรือการโน้มน้าวใจของผู้ส่งสารจะต่างกันไปในทำนองเดียวกันการตอบสนองของผู้รับ สารจะเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้าหรือข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

เมอร์ริลล์ และ โลเวนสไตน์ (Merill and Lowenstien 1971, pp. 134-135) ได้กล่าวถึง เหตุผลหรือแรงผลักดันที่ทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้มีการเปิดรับข่าวสาร เกิดจากปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ กล่าวคือ

1. ความเหงา ปกติคนเราไม่ชอบที่จะอยู่ตามลำพังคนเดียว เนื่องจากเกิดความรู้สึก สับสน วิดุกกังวล หวาดกลัว และการเมินเฉยจากสังคม จึงพยายามที่จะรวมกลุ่ม เพื่อสังสรรค์ กับผู้อื่นเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้ เมื่อไม่สามารถจะติดต่อสังสรรค์กับบุคคลได้โดยตรงแล้ว จึงใช้ การอยู่กับสื่อแทนเพื่อการแก้เหงา

2. ความอยากรู้อยากเห็น ความอยากรู้อยากเห็นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้นสื่อมวลชนจึงนำความอยากรู้อยากเห็นนั้นมาเป็นหลักในการเสนอข่าวสาร ปกติมนุษย์จะ อยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่ใกล้ตัวเองมากที่สุด ไปจนถึงสิ่งที่อยู่ไกลจากตัวเองตามลำดับ

3. ประโยชน์ใช้สอยของตนเอง คนต้องการแสวงหาและใช้ข่าวสารเพื่อเป็นประโยชน์ ต่อตนเอง เพื่อช่วยให้ความคิดของตนบรรลุผล เพื่อช่วยให้ตนเองได้รับความสะดวกสบาย รวมทั้ง ทำให้เกิดความบันเทิง

4. ลักษณะเฉพาะของสื่อมวลชนทั่วไป สื่อแต่ละอย่างมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน ออกไป ฉะนั้นผู้รับข่าวสารแต่ละคนจะแสวงหาข่าวสารจากสื่อที่ต่างกันออกไปตามแต่ละ องค์ประกอบที่สื่อเหล่านั้นจะสนองตอบความต้องการของตนเอง

นอกจากผู้รับสารเลือกที่จะรับสารโดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นตัวกำหนดในการเลือกรับสารแล้วผู้รับสารยังเลือกที่จะเปิดรับสื่ออีกด้วย พรทิพย์ วรภิกขโกศาทร (2539, น. 292) ได้สรุปถึงการเปิดรับสื่อของผู้รับสารว่า ผู้รับสารจะเลือกเปิดรับสื่อตามลักษณะดังต่อไปนี้

1. เลือกสื่อที่สามารถจัดหาได้ (Availability) ธรรมชาติของมนุษย์นั้นจะใช้ความพยายามเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น อะไรที่ได้ยากมาก ๆ มักจะไม่ได้รับการเลือก แต่ถ้าสามารถได้มาไม่ยากนักมักจะเลือกสิ่งนั้น เช่นเดียวกับสื่อผู้รับสารจะเลือกสื่อที่ไม่ต้องใช้ความพยายามมาก เช่น ในชนบทประชาชนส่วนใหญ่ จะเปิดรับสื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสำคัญ เพราะตนเองสามารถจัดหาวิทยุมาได้ง่ายกว่าสื่ออื่น เป็นต้น

2. เลือกสื่อที่สอดคล้อง (Consistency) กับความรู้ ค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติของตน เช่น นิสิตนักศึกษา และนักวิชาการ มักนิยมอ่านหนังสือพิมพ์มติชนหรือสยามรัฐ มากกว่าหนังสือพิมพ์อื่น เพราะหนังสือพิมพ์ดังกล่าวให้ข่าวสารสาระความรู้ ในแง่วิชาการที่สอดคล้องกับตน

3. เลือกสื่อที่สะดวกสบาย (Convenience) ปัจจุบันผู้รับสารสามารถเลือกรับสื่อได้ทั้งทางโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ นิตยสารและสื่อบุคคล แต่ละคนก็จะมีพฤติกรรมการรับสื่อที่แตกต่างกันตามความสะดวก เช่น บางคนชอบนั่งหรือนอนชมโทรทัศน์ บางคนมักนิยมอ่านหนังสือในห้องสมุด เป็นต้น

4. เลือกสื่อตามความเคยชิน (Accustomedness) ปกติจะมีบุคคลกลุ่มหนึ่งในทุกสังคมที่จะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงการรับสื่อที่ตนเคยรับอยู่ ซึ่งมักจะพบในบุคคลที่มีอายุมาก เช่น เคยฟังวิทยุเป็นประจำมักจะสนใจโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือสื่ออย่างอื่น เป็นต้น

5. ลักษณะเฉพาะของสื่อ จากที่กล่าวมาทั้งสี่ข้อนั้นเป็นความต้องการสื่อของผู้รับสารเป็นหลัก แต่ในข้อนี้กลับเป็นคุณลักษณะเฉพาะของสื่อที่มีผลต่อการเลือกสื่อของผู้รับสาร เช่น ลักษณะเด่นของหนังสือพิมพ์ คือ สามารถให้ข่าวสารในรายละเอียดดีกว่า ราคากุ และสามารถนำติดตัวไปได้ทุกหนทุกแห่ง หรือโทรทัศน์ ทำให้เห็นภาพเป็นจริงได้ ไร้ใจ มีความรู้สึกเหมือนอยู่ร่วมในเหตุการณ์ มีแสงสีดึงดูดใจ ในขณะที่ดูโทรทัศน์สามารถพักผ่อนอริยาบถได้สบาย เป็นต้น

นอกจากนั้น พรทิพย์ วรภิกขโกศาทร (2539, น. 293) ยังได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของผู้รับสารต่อข่าวสารว่า มี 4 อย่าง คือ

1. ความต้องการข่าวสารที่เป็นประโยชน์ (Utilization) ผู้รับสารจะเปิดรับข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเป็นสำคัญ เช่น ฟังข่าวที่จะเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

2. ความต้องการข่าวสารที่สอดคล้อง (Consistency) กับค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติของผู้รับสาร ผู้รับสารมักจะเปิดรับข่าวสารที่สอดคล้องกับความเชื่อ ค่านิยม หรือทัศนคติของตน ข่าวสารใดที่ไม่สอดคล้องมักจะไม่ได้ได้รับความสนใจ หรือได้รับการปฏิเสธจากผู้รับสาร

3. ความต้องการข่าวสารที่สะดวกในการได้มา (Availability) ผู้รับสารนั้นจะมีข้อจำกัดในการเปิดรับข่าวสาร ถึงแม้ว่าข่าวสารจะเป็นข่าวสารที่ให้ประโยชน์และสอดคล้องกับตัวเอง แต่ถ้าข่าวสารดังกล่าวได้มาด้วยความยากลำบากหรือไม่สะดวก ผู้รับสารก็ไม่อาจเปิดรับข่าวสารนั้นได้ ดังนั้นพฤติกรรมหนึ่งของผู้รับสาร คือ ความสะดวกในการได้รับข่าวสาร

4. ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) เป็นความต้องการที่อยากมีประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์อย่างหนึ่ง และยิ่งอยู่ในสังคมปัจจุบันที่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมีประสบการณ์ใหม่ ๆ ตลอดเวลา เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์เปิดรับข่าวสาร

นอกจากนี้ในการวิเคราะห์สื่อของการสื่อสารมวลชนมักจะพิจารณาในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ (พีระ จิระโสภณ, 2531, น. 450-452)

1. ด้านความสะดวกในการเข้าถึง (Availability) โดยพิจารณาว่าสื่อใดที่ผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงง่ายที่สุด กลุ่มผู้รับสารบางกลุ่มจะเข้าถึงสื่อบางประเภทง่ายกว่าสื่อประเภทอื่น นอกจากนี้สื่อบางอย่าง เช่น วิทยุและโทรทัศน์ดูแล้วมักจะเข้าใจและรับรู้ได้ง่ายกว่าสื่อหนังสือพิมพ์ (โดยเฉพาะผู้มีการศึกษาน้อย)

2. ด้านการครอบคลุมของสื่อ (Coverage) หมายถึง ความสามารถหรือประสิทธิภาพของสื่อที่จะไปถึงผู้รับ ทั้งนี้โดยพิจารณาในแง่การครอบคลุมพื้นที่หรือบริเวณที่ผู้รับสารอาศัยอยู่

3. ด้านประสิทธิผลของสื่อ (Effectiveness) หรือผลที่เกิดจากการใช้สื่อนั้น อาจพิจารณาได้ในหัวข้อต่อไปนี้

- การเรียกความสนใจ สื่อบางชนิดเรียกความสนใจจากผู้รับสารได้มากกว่าสื่อชนิดอื่น เช่น สื่อโทรทัศน์ที่มีทั้งภาพและเสียงย่อมเรียกความสนใจได้ดีกว่าสื่อวิทยุหรือสิ่งพิมพ์

- การให้ความเข้าใจ วิทยุอาจจะเหมาะสมในการประกาศหรือให้ข่าว แต่หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์เหมาะที่จะให้ข้อมูลรายละเอียด สำหรับโทรทัศน์นั้นได้เปรียบในแง่การสาธิตแสดง

- การชักจูงใจ การให้ข่าวสารโดยมีสื่อบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องในการส่งสารย่อมมีผลในการชักจูงใจให้ปฏิบัติดีว่าการให้ข่าวสารโดยไม่มีแหล่งข่าวสารหรือตัวบุคคลมาถ่ายทอดข่าวสาร วิทยุและโทรทัศน์สามารถใช้เสียงของบุคคลผู้ส่งสารโน้มน้าวใจได้ผลดี โดยเฉพาะโทรทัศน์นั้นกระทำทางสีหน้าของผู้ส่งสารช่วยเสริมการสื่อสารให้มีผลในการโน้มน้าวใจได้ดียิ่งขึ้น

- การสร้างความจดจำ การได้เห็นทั้งภาพและฟังเสียงมีส่วนช่วยในการจดจำได้ดีกว่าการเห็นหรือฟังเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม การเห็นอาจช่วยสร้างความจดจำได้ดีกว่าการฟังอย่างเดียว การฟังและดูจากสื่อวิทยุหรือโทรทัศน์มีข้อเสียเปรียบที่ผ่านหูผ่านตาไปแล้วไม่สามารถนำมาทบทวนซ้ำเหมือนการอ่านสื่อสิ่งพิมพ์

4. ความน่าเชื่อถือ (Media credibility) จากการวิจัยในหลายกรณี ยังไม่มีผลสรุปที่ชัดเจนว่าสื่อชนิดใดผู้รับสารให้ความเชื่อถือมากที่สุด แต่โดยทั่วไปสื่อโทรทัศน์มักจะได้รับความเชื่อถือค่อนข้างสูงกว่าสื่ออื่นในด้านการรายงานข่าว

แนวคิดและทฤษฎีการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ

ปรมะ สตะเวทิน (2546, น. .113) อธิบายถึงแนวคิดและทฤษฎีการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจนี้ว่าให้ความสำคัญกับผู้รับสารในฐานะเป็นผู้กระทำการสื่อสาร ผู้รับสารจะเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกรับเนื้อหาของข่าวสารเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตนเอง

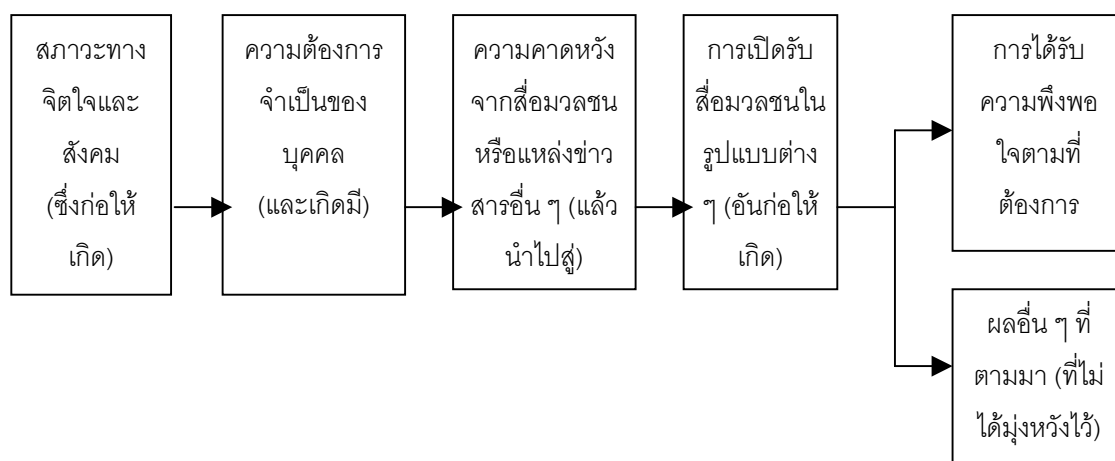
คำว่า ความพึงพอใจ (Gratifications) นั้นใน Longman Dictionary of Contemporary English อธิบายว่า หมายถึงภาวะที่มีความพึงพอใจหรือภาวะที่ได้รับการตอบสนองของความพึงพอใจ ซึ่งก็คล้ายกับที่ McCombs and Becker (1979, pp. 50-52) อธิบายไว้ว่าคนเรามีเหตุผลในการเลือกใช้สื่อหรือเปิดรับสื่อมวลชนแตกต่างกันไป และเหตุผลนั้นทำให้คนเลือกที่จะใช้สื่อมวลชนต่างประเภทกัน คำว่าเหตุผลนั้นหมายถึงอะไรบางอย่างที่สื่อมวลชนนั้น ๆ สามารถตอบสนองและสร้างความพึงพอใจให้แก่บุคคลนั้นได้ ซึ่งก็เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล และนี่คือสิ่งที่เรียกว่า ความพึงพอใจ

ความหมายของคำว่า “ประโยชน์” (Use) กับคำว่า “ความพึงพอใจ” (Gratifications) นั้น โรเซนเกรน (Rosengren, 1974, pp. 269-285) กล่าวไว้ว่า ทั้งสองคำมีความสัมพันธ์กันอยู่ในแง่ที่ว่าประโยชน์สามารถนำไปสู่ความพึงพอใจได้ และความพึงพอใจก็อาจได้รับจากประโยชน์ก็เป็นได้ เพราะฉะนั้นนักวิจัยจึงอาจศึกษาเฉพาะตัวใดตัวหนึ่ง โดยมีเป้าหมายถึงทั้งสองตัวก็ได้

แคทซ์ และคณะ (Katz and others, 1974, p. 20) ได้ให้คำอธิบายในแบบแผนเรื่องของการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อมวลชนของบุคคลผู้รับสาร ดังนี้ แนวทางการศึกษาการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ คือ การศึกษาผู้รับสารเกี่ยวกับ (1) สภาวะทางสังคมและจิตใจเป็นจุดกำเนิดของ (2) ความต้องการที่จำเป็นต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิด (3) ความคาดหวังจากสื่อมวลชนหรือแหล่งอื่น ๆ ซึ่งนำไปสู่ (4) การเปิดรับสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ กัน อันก่อให้เกิดผลลัพธ์ คือ (5) การได้รับความพึงพอใจตามที่ต้องการและ (6) ผลที่ตามมาอื่น ๆ อีก ซึ่งบางทีอาจจะไม่ใช่ผลที่ตั้งเจตนาไว้ก็ได้ ดังแสดงให้เห็นในรูปแบบจำลอง ดังนี้

ภาพที่ 2.1

แบบจำลองการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชน

จากแบบจำลองตามแนวคิดเรื่องการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ แคทซ์ และคณะ ได้สรุปเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาวะทางสังคมและจิตใจที่แตกต่างกันของมนุษย์ ทำให้การสื่อสารสนองต่อความต้องการแตกต่างกันไปด้วย โดยอธิบายว่าสภาวะทางสังคมและจิตใจที่แตกต่างกันทำให้มนุษย์มีความต้องการแตกต่างกันไป ความต้องการที่ต่างกันนี้ ทำให้แต่ละคนคาดคะเนว่า สื่อแต่ละประเภทจะสนองความต้องการได้แตกต่างกันออกไปด้วย ดังนั้นลักษณะของการใช้สื่อบุคคลที่มีความต้องการไม่เหมือนกันจะแตกต่างกันไป อันเป็นผลทำให้เกิดความพึงพอใจที่ได้รับจากการใช้สื่อแตกต่างกัน และยังก่อให้เกิดผลอื่น ๆ ที่อาจไม่ได้มุ่งหวังตามอีกด้วย

ส่วน คิปแพค และ เมอร์เรย์ (Kippax and Murray, 1980, pp. 335-359) ได้ศึกษาเรื่องการใช้สื่อและความพึงพอใจและได้ศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของการรับรู้ในคุณสมบัติของสื่อ โดยต้องการหาความสัมพันธ์ของความต้องการใช้สื่อมวลชนกับความพึงพอใจ และการใช้สื่อกับการรับรู้ในคุณสมบัติของสื่อ ผลการศึกษามีดังนี้ คือ

1. ปัจจัยด้านตัวบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ เป็นตัวกำหนดการใช้สื่อและการรับรู้ในคุณสมบัติของสื่อ โดยเฉพาะปัจจัยที่เกี่ยวกับอายุ ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมาก คือ ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จะเลือกใช้สื่อเพราะคำนึงถึงความสำคัญของสื่อมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุน้อย คือ ตั้งแต่ 9-11 ปี และกลุ่มที่มีอายุน้อยจะใช้สื่อเพื่อความบันเทิง แต่กลุ่มที่มีอายุมากจะใช้สื่อเพราะสนใจที่จะรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสังคมและความต้องการของตนเอง เป็นต้น

2. คนที่มีระดับการศึกษาสูงจะเลือกใช้สื่อมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย

3. จากประเภทของสื่อที่ทำการศึกษา โทรทัศน์จะถูกเลือกใช้เป็นอันดับหนึ่ง เพราะกลุ่มเป้าหมายเห็นว่าเป็นสื่อที่มีประโยชน์ โดยให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เขาสนใจ เช่น เกี่ยวกับโลกและ

เหตุการณ์ภายในประเทศ รวมทั้งให้ความบันเทิงได้ด้วย หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ ภาพยนตร์จะถูกเลือกใช้เป็นอันดับรองลงมา ตามเหตุผลของการเลือกใช้

4. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีการเลือกใช้สื่ออย่างมีจุดมุ่งหมาย และเข้าใจถึงคุณประโยชน์ของสื่อที่มีต่อผู้ใช้

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่ง คือ งานของ เวนเนอร์ (Wenner, 1985, pp. 171-193) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความพึงพอใจในการบริโภคข่าวสาร (News Gratifications) โดย เวนเนอร์ แบ่งความพึงพอใจออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. Orientational Gratifications หมายถึง การใช้ข่าวสารทางด้านข้อมูลเพื่อการอ้างอิงและเพื่อเป็นแรงเสริมย้ำในความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม รูปแบบของความต้องการที่แสดงออกมา ได้แก่ การติดตามข่าวสาร การได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อช่วยในการตัดสินใจ (Decisional Utility) หรือ เพื่อช่วยในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Vote Guidance) เป็นต้น

2. Social Gratifications เป็นการใช้อخبارเพื่อเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลเกี่ยวกับสังคมซึ่งรับจากข่าวสารเข้ากับเครือข่ายส่วนบุคคลของปัจเจกชน เช่น การนำข้อมูลไปใช้ในการสนทนากับผู้อื่น ใช้เป็นข้อมูลเพื่อชักจูง เป็นต้น

3. Para-Social Gratifications หมายถึง กระบวนการใช้ประโยชน์ข่าวสาร เพื่อดำรงเอกลักษณ์ของบุคคล หรือเพื่อการอ้างอิงผ่านตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสื่อ หรือปรากฏในเนื้อหาของสื่อ เช่น การยึดถือ หรือความชื่นชมผู้อ่านข่าวเป็นแบบอย่างในทางพฤติกรรม เป็นต้น

4. Para-Orientational Gratifications หมายถึง กระบวนการใช้อخبارเพื่อประโยชน์ในการลด หรือผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ หรือเพื่อปกป้องตนเอง เช่น เป็นการใช้เวลาให้หมดไป เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน เพื่อหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ไม่พึงพอใจอย่างอื่น เป็นต้น

แมคคอมบี้ และ เบคเกอร์ (McCombs and Becker, 1979, pp. 51-52) ได้อธิบายถึงการใช้สื่อมวลชนเพื่อสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจ โดยเน้นด้านการดำรงชีวิตในสังคมดังต่อไปนี้

1. ต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) ด้วยการติดตามความเคลื่อนไหวต่าง ๆ จากสื่อมวลชนเพื่อให้รู้ถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง สภาพปัจจุบันที่อยู่รอบตัว

2. ต้องการข่าวสารเพื่อช่วยในการตัดสินใจ (Decision) โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน โดยการเปิดรับสื่อมวลชน ทำให้บุคคลสามารถกำหนดความคิดเห็นของตนต่อสภาพหรือเหตุการณ์รอบตัว

3. ต้องการข้อมูลเพื่อประกอบการสนทนาในชีวิตประจำวัน (Discussions) โดยการเปิดรับสื่อมวลชน ทำให้บุคคลมีข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการสนทนากับผู้อื่น

4. ต้องการการมีส่วนร่วม (Participating) ในเหตุการณ์และความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว

5. ต้องการข่าวสารเพื่อเสริมความคิดเห็นหรือการสนับสนุนการตัดสินใจที่ได้กระทำไปแล้ว (Reinforcement)

6. ต้องการความบันเทิง (Relaxing and Entertainment) เพื่อความเพลิดเพลินและผ่อนคลายอารมณ์

นอกจากนี้แมคเคเวล บลูมเมอร์ และบราวน์ (Blumber and Brown, 1972, p. 50) ได้แบ่งความพึงพอใจจากการชมโทรทัศน์ของผู้ชมออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. การเบนความสนใจออกไปจากสภาพการณ์ในชีวิตจริง (Divesion) ผู้รับสารจะสามารถหลีกเลี่ยงจากปัญหาชีวิต หรือความจำเจในงานประจำวันไปสู่โลกแห่งจินตนาการในโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ ซึ่งเท่ากับเป็นการหายไจากปัญหาชั่วคราว และเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด

2. การตอบสนองความต้องการเพื่อน หรือการมีความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ของสังคม (Personal Relations) เป็นการใช้สื่อเพื่อชดเชย เป็นรูปแบบที่เห็นได้ชัดมาก เช่น แม่บ้านเปิดวิทยุทิ้งไว้เป็นเพื่อนยามที่ต้องอยู่คนเดียวตอนกลางวัน ผู้รับสารบางคนก็พบว่าเป็นการยากที่จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างแท้จริงกับคนอื่น เช่น การดูโทรทัศน์ช่วยสร้างประเด็นการสนทนา การถ่ายทอดประสบการณ์ หรือการถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องราวในชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้การมีความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมเป็นไปอย่างยิ่งขึ้น

3. การตอบสนองความต้องการด้านการแสวงหาเอกลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) ผู้ชมรายการโทรทัศน์มักจะใช้สารที่ได้รับจากรายการมาเปรียบเทียบกับชีวิตตัวเองหรือคนที่รู้จัก การสำรวจความเป็นจริงเกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้เนื้อหาของรายการเพื่อช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจชีวิต การสนับสนุนค่านิยม คือ การอธิบายตัวเอง (Self-Explanatory) อย่างหนึ่ง นั่นคือ ผู้รับสารได้พยายามแสวงหาคคุณค่าหรือมาตรฐานทางศีลธรรม สังคม และการเมือง ที่จะมาสนับสนุนค่านิยมที่ตนมีอยู่

4. การใช้ประโยชน์ด้านการติดตามเหตุการณ์ต่าง ๆ (Surveillance) ให้รู้ทันสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น นอกจากนั้นบุคคลที่เป็นผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leaders) ใช้สื่อเพื่อติดตามข้อมูลข่าวสารเพื่อดำรงไว้ซึ่งบทบาททางสังคมของตนไว้

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจเป็นกรอบในการศึกษาถึงประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากการชมรายการคุยคุ้ยข่าวเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล

ประเภทรายการ Talk program

จุมล รอดคำดี (2525 น. 65) ได้อธิบายถึงประเภทของรายการพูดคุย (Talk program) ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. รายการพูดคุยกับผู้ฟังโดยตรง (The Straight Talk)
2. รายการสัมภาษณ์ (The Interview)
3. รายการสนทนา (The Conversation)
4. รายการอภิปราย (Panel Discussion)

รายการทั้ง 4 ประเภทนี้ มีวิธีการเสนอรายการและการเตรียมรายการที่แตกต่างกันออกไป

รายการพูดคุยกับผู้ฟังโดยตรง (The Straight Talk)

เป็นวิธีการสื่อสารกับผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมาที่สุด ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายมากที่สุด เนื้อหาที่มีความยืดหยุ่นมากที่สุด ถ้าเราไม่พอใจข้อความตอนไหน เราก็ตัด ต่อ แต่ง เติมได้ทันที แม้กระทั่งเวลาที่ย่ออากาศ ส่วนการพูดนั้นไม่ว่าจะเป็นลีลาการพูด น้ำเสียง หรือสำนวนการพูดก็เป็นลักษณะเฉพาะตัวของคนพูดเอง

เนื้อหาของรายการพูดคุยโดยตรงนี้ อาจจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ เรื่องที่พูดคุยได้ง่าย (Speakable Talk) และเรื่องที่พูดคุยได้ยาก (Unspeakable Talk) เรื่องที่พูดคุยได้ง่ายมักจะเป็นเรื่องที่ผู้พูดเป็นผู้ประสบมาด้วยตนเอง แล้วนำเอาเหตุการณ์นั้น ๆ มาพูดคุย หรือเล่าต่อในประเด็นที่สร้างความประทับใจให้ตนเองมากที่สุดประเด็นใดประเด็นหนึ่งเท่านั้น เช่น สิ่งที่ทำให้ตนเองประทับใจ กลียด กลัว ตื่นเต้น เป็นต้น ยังมีเนื้อหาบางประเภทที่ยากแก่การนำมาเล่า เพราะเป็นสิ่งที่ผู้พูดไม่เคยเห็นมาก่อน หรือได้ยินได้ฟังมาก่อน แต่เนื่องจากมีความจำเป็นต้องพูดต้องคุยในเรื่องเหล่านี้ จึงจำใจต้องพูดออกอากาศตามข้อเท็จจริงที่ได้รับเท่านั้น

วิธีการพูดควรจะเริ่มต้นด้วยประโยคที่น่าสนใจสัก 2-3 ประโยค แล้วจึงเข้าสู่เรื่องราวอย่างรวดเร็ว ในเรื่องควรจะตอบได้ว่า ใคร อะไร อยู่ที่ไหน ทำไม อย่างไร ก่อนจบควรจะทิ้งท้าย

ด้วยคำพูดที่ชวนให้คิดและติดตาม ภาษาในการพูด ควรใช้ภาษาง่าย ๆ เปรียบเทียบให้เห็น สามารถสร้างจินตนาการได้ดี (Picture Words) แต่ต้องกินความได้มาก เพราะเราไม่มีเวลามากพอที่จะใช้ภาษาเยิ่นเย้อ หรือพรรณนาโวหารมากนัก ภาษาในการพูดจึงจำเป็นต้องเลือกคำ เลือกประโยค เพื่อให้เหมาะกับเวลาพอสมควร

เวลาในการพูด ถ้าเป็นการพูดสั้น ๆ (Short Talk) เพื่อกั้นระหว่างรายการใหญ่ ก็จะใช้เวลาไม่เกิน 1 นาที แต่ถ้าใช้เวลานานเกินกว่า 1 นาที แต่ไม่เกิน 3-5 นาที มีประเด็นที่จะพูดเพิ่มขึ้น เนื้อหาจะเยิ่นเย้อถึงที่มาของเรื่องราว และเล่ามาจนกระทั่งสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยทั่วไปมักจะเรียกรายการพูดแบบนี้ว่า รายการพูดคุยเชิงสารคดี (Feature Talk)

ยังมีรายการพูดคุยบางประเภทที่บางตำราอาจจะถือว่าเป็นรายการพูดคุยประเภทหนึ่ง บางตำราบอกว่าไม่ใช่ แต่ถือว่าเป็นลักษณะรายการประเภทหนึ่ง เช่น รายการบทความ (Commentary), วิพากษ์วิจารณ์ข่าว (News Commentary) การจัดทำรายการพวกนี้จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลหลาย ๆ ด้าน ข่าวหลาย ๆ กระแส แล้วผู้จัดจะทำหน้าที่เรียบเรียงลำดับเรื่องเหล่านั้น รายการประเภทนี้จะได้รับความไว้วางใจและเป็นที่น่าเชื่อถืออย่างมาก ถ้าผู้พูดเป็นนักวิเคราะห์ที่ดี มีความเที่ยงธรรม หรือถ้าไม่ใช่ นักวิเคราะห์ แต่ก็ควรจะเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม นอกจากการเป็นผู้จัดที่มีความรู้หรือเป็นนักวิเคราะห์ที่ดีแล้ว จะต้องเป็นผู้ที่มีลีลาการพูดที่น่าเชื่อถือรวมอยู่ด้วย

รายการสัมภาษณ์ (The Interview)

เป็นรายการพูดคุยกับผู้ฟังทางอ้อม แต่ผู้ฟังจะได้รับประโยชน์จากการฟัง การสัมภาษณ์ และการให้สัมภาษณ์ของบุคคลทั้งสองรายการสัมภาษณ์ในที่นี้ไม่ได้พูดถึงเทคนิคการสัมภาษณ์ แต่เพียงอย่างเดียว แต่รวมไปถึงการเตรียมการจัดรายการประเภทนี้ด้วย

การจัดรายการสัมภาษณ์ มักจะทำกันขึ้นในห้องส่งกระจายเสียงเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ต้องการคุณภาพเสียงที่ชัดเจนปราศจากเสียงรบกวนอื่น ๆ การจัดรายการสัมภาษณ์นั้น สิ่งที่สำคัญที่เป็นหัวใจของรายการก็คือการเตรียมหัวข้อเรื่องที่จะสัมภาษณ์ ต้องให้เหมาะสม และทันต่อเหตุการณ์ ส่วนบุคคลที่จะมาให้สัมภาษณ์นั้น ควรจะเป็นบุคคลที่รู้เรื่อง หรือเข้าใจในประเด็นที่จะพูดคุยได้ดี

รายการสนทนา (The Conversation)

จัดอยู่ในรายการประเภทเดียวกันกับรายการสัมภาษณ์ การเตรียมการ และการออกอากาศก็คล้ายคลึงกันกับวิธีการของรายการสัมภาษณ์ เพียงแต่ผู้สัมภาษณ์ไม่ใช่ผู้ตั้งคำถามเพียงอย่างเดียว แต่จะเป็นผู้ร่วมออกความคิดเห็น และทำหน้าที่ถาม-ตอบไปพร้อมกับผู้ร่วมรายการด้วย แต่สิ่งที่แตกต่างที่สำคัญคือ ผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินรายการจะต้องเตรียมตัวในเรื่องการสนทนาอย่างมาก ทั้งในเชิงข้อเท็จจริง และความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ยังต้องรู้จักป้อนคำถามเพื่อให้รายการมีความสนุกสนานและน่าสนใจ

ผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินรายการ ควรจะเป็นบุคคลที่มีความกระตือรือร้น พูดคุยสนุกสนาน จะทำให้บรรยากาศของรายการดีขึ้น และสิ่งที่ลืมไม่ได้ก็คือ นอกจากจะทำหน้าที่สนทนากับผู้ร่วมรายการแล้ว ยังต้องทำหน้าที่พูดคุยกับผู้ฟังโดยตรง เปรียบเสมือนเป็นตัวเชื่อมการสนทนาระหว่างผู้ฟังและผู้ร่วมรายการไปในขณะเดียวกัน ซึ่งความยาวของรายการสนทนาควรจะอยู่ในระหว่าง 5-10 นาที ถ้าเยิ่นเย้อมากก็อาจจะทำให้น่าเบื่อ

รายการอภิปราย (Panel Discussion)

จัดอยู่ในประเภทรายการที่พูดคุยกับผู้ฟังทางอ้อม ผู้ฟังจะได้รับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมอภิปรายแตกต่างกัน สิ่งสำคัญที่จะทำให้รายการน่าสนใจก็คือ หัวข้อในการอภิปราย การเลือกบุคคลเข้าร่วมอภิปราย และตัวผู้ดำเนินรายการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธนาพงษ์ จันทรชอน (2546) ได้ทำการศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร และทัศนคติของผู้ชมที่มีต่อสถานีข่าวโทรทัศน์เนชั่น ซาแนล ยูพีซี 8 ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพล หรือมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการเปิดรับ และทัศนคติในเรื่องดังกล่าว โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ซึ่งผลวิจัยพบว่า ผู้ชมสถานีข่าวโทรทัศน์เนชั่น ซาแนล ยูพีซี 8 เป็นเพศชายและเพศหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน มีอายุระหว่าง 19-39 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรีประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน และมีรายได้รวมต่อครอบครัวไม่เกิน 50,000 บาทต่อเดือน ในส่วนของพฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร พบว่า ผู้ชมส่วนใหญ่รับชมสถานี

ข่าวโทรทัศน์ เนชั่น ซาแนล ยูบีซี 8 สัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง โดยใช้เวลารับชมนานครั้งละ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง และผู้ชมส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ในการรับชมสถานีข่าวโทรทัศน์เนชั่น ซาแนล ยูบีซี 8 มานาน 6 เดือนถึง 1 ปี โดยรายการที่มีผู้ชมชื่นชอบมากที่สุดได้แก่ รายการข่าวประจำวัน รายการคมชัดลึก และรายการเก็บตกจากเนชั่น สำหรับผู้ประกาศข่าวหรือผู้ดำเนินรายการที่มีผู้ชมชื่นชอบมากที่สุด ได้แก่ สุทธิชัย หยุ่น สรยุทธ สุทัศนะจินดา และกนก รัตน์วงศ์สกุล ตามลำดับ

นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่า ผู้ชมส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีกับสถานีฯ ทั้งในส่วนของภาพรวมของทางสถานี รูปแบบการนำเสนอรายการข่าว เนื้อหารายการข่าว ทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์แทรกแซงทางการเมือง

ชลธิชา เจริญกิจ (2544) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารข่าวของช่องยูบีซี 7 และช่องเนชั่น ซาแนล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Dept Interview) ผู้บริหารระดับต่าง ๆ รวมทั้งผู้ปฏิบัติงานของช่องยูบีซี 7 และช่องเนชั่น ซาแนล รวมไปถึงการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) สำหรับผู้ชม นอกจากนี้ยังประมวลข้อมูลโดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) พบว่า นโยบายการบริหารข่าวของช่องยูบีซี 7 เป็นไปตามสัญญาขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และเสนอข่าวเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่วนช่องเนชั่น ซาแนล มีนโยบายเพื่อแข่งขัน โดยมีเครือข่ายข่าวระดับโลกอย่างซีเอ็นเอ็น เป็นต้นแบบ และเสนอข่าวทุกข่าวที่อยู่ในความสนใจของประชาชน

ผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ชมที่สนใจชมรายการข่าวทั้ง 2 ช่องเป็นประจำ จำนวน 12 คน พบว่า ผู้ชมมีพฤติกรรมการรับชมรายการข่าวด้านเศรษฐกิจจากช่องยูบีซี 7 ส่วนช่องเนชั่น ซาแนล จะเปิดชมเมื่อต้องการทราบข่าวหรือเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นเนื่องจากการเสนอข่าวที่ทันเหตุการณ์ และต่อเนื่องตลอดทั้งวัน ส่วนในเรื่องความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับจากการชมรายการข่าวของทั้งสองช่อง กลุ่มผู้ชมเห็นว่าได้รับความรู้ ความเพลิดเพลินจากการชมข่าวทั้ง 2 ช่อง ทำให้ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เป็นผู้มีความรอบรู้ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเต็มที่

พัชรินทร์ เศวตสุทธิพันธ์ (2536) ได้ทำการสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมการเลือกรับชมรายการข่าวโทรทัศน์ของผู้ชมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจแบบ (One-Shot Case Descriptive) ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชาชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่พักอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีอายุ 20 ปีขึ้นไปจำนวน 417 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 25-29 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า อาชีพรับราชการ และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 12,500 บาท

การศึกษาวิจัยยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจข่าวสารจากรายการข่าวโทรทัศน์ และมีความต้องการข่าวสารจากรายการข่าวโทรทัศน์เป็นประจำทุกวัน รวมทั้งมีความจำเป็นต้องใช้ข่าวสารจากรายการข่าวโทรทัศน์ในชีวิตประจำวัน โดยข่าวสารที่จำเป็นต้องใช้ 5 อันดับแรก คือ ข่าวการเมือง ข่าวสังคม ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวต่างประเทศ และข่าวกีฬา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุสาเหตุในการเลือกชมรายการข่าวโทรทัศน์ว่า เพื่อติดตามข่าวสาร รองลงมาคือเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ และเพื่อนำไปสนทนากับผู้อื่น โดยได้นำข่าวสารจากรายการข่าวโทรทัศน์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด รองลงมา คือเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และเพื่อนำไปเป็นหัวข้อสนทนากับบุคคลอื่น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเชื่อถือข่าวโทรทัศน์ แต่มีความเห็นว่า ควรปรับปรุงการเสนอข่าวโทรทัศน์ให้ดีขึ้น ทั้งด้านเนื้อหาของข่าว ประเภทและปริมาณของข่าว วิธีการนำเสนอ ตลอดจนการอ่านข่าวของผู้ประกาศให้ถูกต้องชัดเจนตามอักขระภาษาไทย สำหรับเหตุผลของการเลือกรับชมรายการข่าวโทรทัศน์จากช่องต่าง ๆ ส่วนใหญ่เลือกรับชมเพราะการนำเสนอดี รองลงมาคือเนื้อหาของข่าวดี โดยเห็นว่า สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 เสนอข่าวในประเทศได้ดีที่สุด รองลงมาคือสถานีวิทยุไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท.

อิสราวดี ชำนาญกิจ (2513) ศึกษา “ทัศนคติ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ชมรายการโทรทัศน์ในเขตกรุงเทพมหานคร ต่อรายการด้านการเมืองที่เสนอทางสถานีโทรทัศน์” โดยสำรวจจากประชาชนชาวกรุงเทพมหานคร ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 398 ตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง พึ่งความรู้ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี

การรับชมรายการด้านการเมืองทางโทรทัศน์ ส่วนใหญ่เปิดรับชมรายการโทรทัศน์มากกว่า 4 วันต่อสัปดาห์ เปิดชมมากที่สุดช่วง 18.00-21.00 น. และ 21.00-24.00 น. โดยเฉพาะข่าวประจำวันและวิเคราะห์ข่าว ติดตามชมรายการด้านการเมืองในรูปแบบสนทนามากที่สุด นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ เกิดการเรียนรู้ มีความรู้ทางการเมืองที่ใหม่ ทันสมัยและมีผลกระทบกับวิถีชีวิตของตนโดยตรง

ปັນรสี ทิพย์โกศัย (2543) ศึกษาเรื่อง “ทัศนคติและพฤติกรรมการรับชมรายการประเภทสนทนาทางการเมืองของคนกรุงเทพมหานคร: รายการมองรัฐสภา” โดยใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) แบบวัดผลครั้งเดียว (One-Shot Case Description) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่ชมรายการมองรัฐสภา จำนวน 333 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 50 ปีขึ้นไป การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เป็นลูกจ้างบริษัทเอกชน/ธนาคาร และมีรายได้มากกว่า 30,000 บาท ต่อเดือน

กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อรายการมอรัฐสภา และมีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากการรับชมรายการมาก โดยเปิดรับชมเพื่อต้องการทราบถึงการดำเนินงานของสภาผู้แทนราษฎรเป็นอันดับแรก รองลงมาคือเพื่อได้รับรู้ข่าวสาร และเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของนิติบัญญัติและทราบถึงการดำเนินงานของวุฒิสภา ตามลำดับ

พสุ ชัยเวฬุ (2541) ศึกษาถึงการใช้อย่างประโยชน์และความพึงพอใจในการเปิดรับชมข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ของนิสิตนักศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ประชากรชาวกรุงเทพมหานคร ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง จำนวน 398 ตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบผสม (Multistage Sampling) และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด โดยเปิดรับเป็นประจำทุกวันในช่วงเวลา 17.00-22.00 น. รูปแบบรายการที่เปิดรับส่วนใหญ่เป็นรายการข่าว โดยเฉพาะรายการของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี นอกจากนี้ นิสิตนักศึกษามีความคาดหวังจากการเปิดรับข่าวสารการเมืองทางโทรทัศน์ในระดับปานกลางถึงมาก และส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์การเมือง และต้องการเป็นคนทันต่อเหตุการณ์เพื่อทราบความคิดเห็นของนักการเมือง นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางการศึกษา และเพื่อนำไปใช้สนทนากับผู้อื่น